

HANS MAIER:

A keresztények és a politika

Zsinat utáni feladatok

Az egyház a II. Vatikáni zsinaton a kitárulkozásra, a világ jobb és szakszerűbb szolgálatára irányuló törekvése nyomán több ízben állást foglalt közéleti és politikai kérdésekben is. Az e témakört érintő megnyilatkozásokat mindenekelőtt az egyház és a mai világ viszonyát tárgyaló lelképásztori konstitúció (Gaudium et Spes) tartalmazza, de a világi hívek apostolkodásáról szóló határozatban és a vallásszabadságról tett nyilatkozatban is található idevonatkozó kijelentések.

Társadalmi és politikai téren az egyházi tanítóhivatal régi, gazdag hagyománnyal rendelkezik. Közéleti és politikai ügyekben többféle módon lehet érvelni és tanítani: természetjogi alapon vagy a bibliai bölcsességnek megfelelően, általánosságban vagy konkrétan, az egyedi esetet szem előtt tartva, közvetlenül kötelező jelleggel vagy inkább jól megfontolt tanácsokkal. Ha megpróbáljuk jellemezni, egyúttal a társadalomról és politikáról tett korábbi nyilatkozatokkal összevetni a zsinat beszédmódját, feltűnik, hogy politikai kérdésekről a zsinat nagyobb súllyal szól. Kevésbé konkrét, de világosan felismerhető alapokkal és súlypontokkal, s a világ szolgálatának keretében, melynek kapcsán nem csupán a keresztényekhez fordul.

A „nagyobb súly” rögtön nyilvánvaló lesz, ha elolvassuk a gazdaságról, a társadalomról, a politikai közügyekről, a háborúról és békéről, s hasonló kérdésekről szóló nyilatkozatokat. Az egyház talán még sohasem fogalmazta meg olyan egyértelműen és határozottan a keresztények közéleti részvételének kötelezettségét, mint az egyház és a mai világ viszonyáról szóló konstitúció idevonatkozó fejezetében. Ez a köteletség abból adódik, hogy a keresztények közreműködnek a teremtés rendjének tökéletesítésében, amihez a társadalmi szféra is hozzátartozik. A keresztény ember nem engedheti meg magának, hogy ez utóbbira nemet mondjon. A zsinati szövegek semmiféle igazolást nem nyújtanak azok számára, akik önhittségükben úgy vélik, a vallásosság okán a politikusságot félretolhatják és megvethetik. De ma már a felebaráti szeretetnek is — túllépve az egyénre szabott erkölcsstanokon — szociális és politikai formában kell testet öltenie, amennyiben hatékony és meggyőző kíván lenni. A zsinat szerint: mindenki köteles embertársait kivétel nélkül úgy tekinteni, mint „másik önmagát”, törődni azzal, hogy élhessenek és birtokolják az emberhez méltó élet feltételeit. Senki ne legyen olyan, mint a gazdag ember, aki lázárral nem törődött.

Ennek nem mond ellent, hogy e feladatnak a mai világban történő teljesítésére vonatkozó konkrét útmutatásokban a zsinat jóval visszafogottabb a korábbi egyházi nyilatkozatoknál. Ez részben abból ered, hogy az ipari társadalom és demokrácia modern politikai formái az egyház számára még újak, alkalmasint ismeretlenek — ez a zavar jól érzékelhető a demokráciát megelőző korból származó, a „népek vezetőiért”, az „Istentől rendelt állami hatalmakért” mondott egyházi imákban. A visszafogottságnak azonban mélyebb okai is vannak. A zsinat ugyanis nem akart olyan megállapításokat tenni, melyek az egyházat aktuális politikai csoportok, frontok, viszályok közelébe sodorhatják. Meg akarta őrizni a keresztények teljes szabadságát azon a területen, mely természetsszerűleg a történetiséghez tartozik, következésképpen ki van téve a változásoknak. A társadalmi szférára éppen a földi dolgok autonómiája érvényes. Erre a zsinat nyomatékosan felhívja a keresztények figyelmét, rámutatva arra, hogy a teremtett dolgoknak, maguknak a közösségeknek is megvannak a saját törvényeik és értékeik, amelyeket az embernek

lépésről lépésre felismernie, alkalmaznia és alakítania kell. Az erkölcsi kötelezettségnek az a szigora, mellyel a politikai szféra a keresztény ember számára az egész világra kiterjedő teremtői megbízatásként jelentkezik, a konkrét célok meghatározásában megkívánja a korlátlan szabadságot. Ezért következtetésül volna e téren az egyházi tekintélyt segítségül hívni, hiszen itt éppen a világi hívek tárgyilagosságának, ítélő- és cselekvőerejének felszabadtatása (s persze vállalása) jelenik meg követelményként.

Bár a politikai szféra egészére vonatkozóan a zsinati szövegek a korábbiakhoz képest kevésbé konkrétan fogalmazzak, egyes területeket mégis kiemelten, s példaként említve tárgyalnak. Ezek közé tartozik az ember kollektív elkötelezettsége az egész világra kiterjedő „szocializáció” jegyében (e gondolat a „Mater et Magistra”-ból származik), a szükséglet szenvedő és jogfosztott rétegekről való szociális gondoskodás, végül a keresztények kiemelt kötelessége: a béke védelme és a nemzetközi együttműködés támogatása. Jellemző módon a politikai élet e területeit és központi kérdéseit a zsinati szövegek sokak szerint túl konkrétan tárgyalják, így hát igyekeztek a korábbi pápai enciklikák szellemében eszmie példaként tompítani őket. Nem kétséges azonban, hogy itt a zsinat világosan súlyozott, s egyúttal kijelölte a politikai elkötelezettségből fakadó cselekedetek irányát. Senki sem hiheti azt, hogy a jelenlegi viszonyok közt a keresztények politikai tevékenysége teljes egészében kimerülhet e programpontokban, s minden más egyszerűen mellőzhető. Ám irányadónak lehet és kell tekintenünk őket az itt és most szükségszerű feladatok megoldásában. Lelkipásztori gondoskodásból fakadó felhívások ezek, amelyek a keresztény politikusokat figyelmeztetik: az egyetemesség, melyet a zsinati szövegek hirdetnek, kapjon helyet saját, gyakran szűkebb nemzeti szempontok korlátozta gondolkodásukban.

Az egyháznak a társadalom és a politika, konkrétan a jogállam, a demokrácia és a nemzetek közössége felé fordulása nem jelenti azt, hogy kész versenyre kelni evilági utópiákkal és üdvtanokkal. Szó nincs arról, hogy az egyház társadalmi tényezőként megpróbál valamilyen formában bekapcsolódni különféle erők demokratikus játékába. Az egyház hatása a világban és a világra mindenekelőtt a tőle való távolságtartásból következik, a totalitarizmussal szembeni harcának maradandó eredménye — ezt nem lehet romantikus összhang megteremtésére szűkíteni. Az egyház nemcsak befelé vállalja a közös felelősséget a demokratikus rendért, nem szorítkozik saját jogainak biztosítására, vagy a katolikus laikusokkal való együttműködésre, akiket tévesen világi todalékként értelmeznek, sokkal inkább — s ez is az említett küzdelem eredménye — a szó szoros értelmében „mindenkihez” fordul, az emberiség, s nem csupán a katolikusok vagy keresztények szószólójaként száll síkra. A totalitarizmussal vívott harc egyik legfontosabb eleme, hogy az egyház elsősorban nem akkor emeli fel a szavát, amikor saját privilégiumai szenvednek csorbát, hanem amikor alapvető emberi jogok forognak kockán: az élethez és a testi épséghez, a vallásszabadsághoz és az önrendelkezéshez való jog. Ennyiben az egyház és a mai világ viszonyáról szóló lelkipásztori konstitúció joggal jelenti ki a polgári társadalomtól különböző, s politikai rendszereknek el nem kötelezett egyházzal, hogy „jelzi is, és oltalmazza is az emberi személy transzcendenciáját”.

A zsinat tehát a politikusságra vonatkozóan pozitív, aggályoktól mentes álláspontra helyezkedik, de nem tesz kísérletet e terület egységes, normatív kialakítására; célokat fogalmaz meg, de az eszközöket illetően a tettekészséget gátló kazuisztika nélkül; átengedi a kezdeményezést a laikusoknak, világosan elkülönítve azt, amit polgárként, s amit keresztényként az egyház nevében tesznek. Mindezt a világ szolgálatának keretébe helyezi, ahol az egyház — anélkül, hogy hivatásáról a legcsekélyebb mértékben lemondana — együttműködik minden jóakarató emberrel.

Kurucz Andrea fordítása